

Синявська Л., Вознюк А. Реформа упрощенной системы налогообложения

Определены проблемы и перспективы деятельности предприятий, применяющих упрощенную систему налогообложения. Указаны преимущества и недостатки новой налоговой реформы. В частности исследованы интересы наиболее чувствительных к нововведениям субъектов хозяйствования, а именно физических лиц-предпринимателей I и II групп. Предложены пути совершенствования механизма налогообложения для достижения оптимального взаимодействия фискальных органов и предпринимателей.

Ключевые слова: упрощенная система налогообложения, реформа, ставки налога, бюджет, сельскохозяйственные предприятия, налоговая льгота.

УДК 51-7:331.25

**НЕОБХІДНІСТЬ ЗДІЙСНЕННЯ АКТУАРНИХ РОЗРАХУНКІВ
У СИСТЕМІ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ**

А. Колодій, к.е.н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Найістотніші зміни, що стосуються соціального страхування, відбуваються переважно у пенсійній сфері. Перманентні «вдосконалення» пенсійного законодавства зумовлюють наукові дискусії щодо їх доцільності та ефективності. Дослідження законотворчої діяльності влади показало, що переважна більшість ініціатив, які стосувалися пенсійного забезпечення і страхування, були або відхилені, або відкликані, або не взяті взагалі до уваги. Однак, незважаючи на це, реформування пенсійної системи триває, здебільшого маючи характер ситуативного вирішення поточних проблем.

Для того щоб якісно здійснювати керівництво системою пенсійного забезпечення, необхідно приймати відповідні управлінські рішення, на які впливає певна невизначеність. Зважаючи на останню, такий механізм може функціонувати на основі використання сучасних методологічних підходів, які передбачають побудову професійного актуарного комплексу, що опирається на методи системного аналізу, прогнозування, економіко-математичного моделювання, статистичного і фінансового аналізу. Ефективне управління пенсійними активами, їх накопичення, збереження та примноження є важливими завданнями пенсійної реформи. Стратегія розвитку пенсійної системи, в частині розробки та її забезпечення, базується на спроможності Пенсійного фонду України виконувати властиві йому функції за рахунок власних коштів. Зважаючи на те, що бюджет Пенсійного фонду України переважно є дефіцитним, він потребує дотацій з Державного бюджету, сума яких останніми роками постійно зростає. У 2013 р. з Державного бюджету України на фінансування пенсійних програм протягом року надійшло 83,2 млрд грн, у 2014 р. – 75,8 млрд грн, а у 2015 р. – 94,8 млрд грн [2]. Отже, щоб мати змогу визначати

стійкість пенсійної системи у майбутньому, потрібно використовувати комплекс актуальних розрахунків.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Основи теорії актуарних розрахунків були закладені в XVII ст. у працях Д. Граунта, Яна де Вітта, Є. Галлея. Переважно наукові дослідження, пов'язані з актуальними розрахунками, які проводилися в Україні останніми роками, стосуються страхування. Використання актуарних розрахунків знайшло своє відображення у публікаціях таких учених, як С. Дяченко, Т. Кір'ян, В. Лукович, О. Шатравка, В. Толуб'яка. Водночас окреслена проблематика ще недостатньо опрацьована науковцями. Що стосується навчальної літератури, то тут переважно розкриваються питання дисконтування, фінансової ренти, розрахунків анuitетів тощо. Деякі дослідження стосуються специфічних розділів пенсійної актуарної математики, зокрема методів фінансування пенсійних схем, оцінки активів, зобов'язань виплати пенсій та ін. Досить цікавою, на нашу думку, є праця С. Дяченко, в якій розкрито сутність і призначення актуарних розрахунків у системі пенсійного страхування. Існування значної низки практичних проблем у системі пенсійного страхування та забезпечення актуалізує проведення нових досліджень, що стосуються використання актуарних розрахунків у зазначеній сфері.

Постановка завдання. Завдання нашого дослідження – проаналізувати складові моделі прогнозування, задіяних в актуарних розрахунках, довести необхідність застосування основних принципів актуарних розрахунків у проведенні аналітичних розрахунків. Такий підхід дасть змогу ефективно прогнозувати грошові потоки, необхідні для забезпечення виконання зобов'язань перед застрахованими особами.

Виклад основного матеріалу. Діяльність будь-яких контрагентів базується на принципі надання послуги та оплати за неї. Щодо страхових послуг має місце дещо інший алгоритм: спочатку оплата послуги, а вже потім її надання. Проекуючи це пенсійне страхування, можна сказати, що спочатку відбувається сплата страхових внесків, а вже потім – подія пенсійної виплати, яка переважно здійснюється у довгостроковій перспективі. У контексті цього страховик бере на себе ризик страхування. Тому застраховані особи насамперед закавлені у довгостроковій фінансовій надійності обраного ними пенсійного фонду та спроможності виконати ним взяті на себе зобов'язання у майбутньому.

Актуарієм (від лат. *actuarius*) у Стародавньому Римі називали офіційно призначену людину, яка записувала рішення Сенату і щодня вела записи дебатів [1, с. 5]. Пізніше так називали певну професійну групу працівників страхової системи. Розвитку актуарної діяльності сприяло відкриття в 1762 р. у Лондоні страхового товариства «Еквітебл» (*The Equitable Life Assurance Society* – товариство справедливого страхування життя). На відміну від раніше діючих страхових товариств, останнє запровадило у страхуванні на випадок смерті диференційовані за віковими групами тарифи страхових платежів, побудовані на основі таблиць смертності. За прикладом товариства «Еквітебл» почали діяти інші страхові товариства, спочатку в Англії, а потім і в інших країнах. Значного розвитку страхування набуло починаючи зі середини XIX ст. [4, с. 9]. Сучасне значення поняття «актуарій» – фахівець зі страхової справи, який займається розробкою наукових методів обрахунку тарифних

ставок, резервів, премій, розміру страхового ризику тощо [7]. Сьогодні в промислово розвинених країнах актуарії працюють у компаніях зі страхування життя, майнового страхування, у пенсійних фондах, перестраховальних товариствах та органах страхового нагляду [4, с.10].

Діяльність актуаріїв позиціонують як працю, пов'язану з експертизою ризиків та фінансовою безпекою. Будь-який ризик можна визначити у грошовому еквіваленті, тому актуарні розрахунки у пенсійному страхуванні ґрунтуються на моделюванні грошових потоків, оцінці фінансових зобов'язань та прогнозуванні коротко- і довгострокових наслідків функціонування цієї системи.

Для проведення актуарних розрахунків використовують моделі прогнозування фінансового стану солідарної пенсійної системи, накопичувальної пенсійної системи, а також інтегровану модель прогнозування. У цих моделях застосовують макроекономічні прогнози рівня інфляції та зайнятості населення, темпів зростання реальної середньої заробітної плати, мінімальної заробітної плати та фонду оплати праці з урахуванням максимального розміру заробітної плати, з якої справляються страхові внески, розміру прожиткового мінімуму для непрацездатних осіб, дані прогнозу демографічної ситуації та припущення щодо зміни ставок внесків на обов'язкове державне пенсійне страхування для працівників і роботодавців, перерозподілу розмірів цих ставок між солідарною та накопичувальною пенсійними системами [8, с. 267].

Усі розрахунки спочатку проводять за умови незмінності чинного законодавства. Далі окремо прогнозують тривалість і наслідки подій, передбачені проектами змін до пенсійного законодавства.

У 2015 р. над такими розрахунками працювали експерти Світового банку, USAID, НДІ Міністерства соціальної політики України, Інституту демографії та соціальних досліджень імені М. В. Птухи НАН України, громадської платформи «Реанімаційний пакет реформ» і фахівці державного підприємства «Інформаційний центр персоналізованого обліку Пенсійного фонду України». Були проведені прогнозні актуарні розрахунки щодо оцінки впливу законодавчих ініціатив Уряду України з пенсійної реформи на фінансовий стан та основні параметри пенсійної системи у коротко- та довгостроковій перспективі [1, с. 6].

Проведення розрахунків базувалося на певній вхідній інформації зазначених інституцій, а саме:

1. Макроекономічні показники розвитку України згідно з даними Світового банку та МВФ – на довгострокову перспективу, а на короткострокову – показники постанови Кабінету Міністрів України № 558 від 05.08.2015 щодо росту ВВП, реальної заробітної плати, рівня інфляції (табл. 1);

2. Прогноз Інституту демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи НАН України щодо кількості населення, тривалості життя, народжуваності, смертності та міграції населення;

3. Офіційні дані статистичної звітності та інша інформація, надана Пенсійним фондом України [1, с. 7].

Експерти дійшли висновку, і ми з ними погоджуємося, що результати, отримані з використанням усіх задіяних актуарних моделей, у переважній більшості є

порівнянними, а деякі розбіжності можна пояснити використанням різних методик проведення актуарних розрахунків.

Таблиця 1

Основні прогностичні макропоказники економічного і соціального розвитку України
на 2016 рік [6]

Показник	Сценарій 1	Сценарій 2
	(прогноз)	
Валовий внутрішній продукт: номінальний млрд грн	2262	2245,7
до попереднього року, %	102	99,7
Індекс споживчих цін: у середньому до попереднього року, %	114,2	116,6
грудень до грудня попереднього року, %	112	114,7
Індекс цін виробників промислової продукції (грудень до грудня попереднього року), %	110,4	112,2
Прибуток прибуткових підприємств, млрд грн	357,6	326,8
Фонд оплати праці найманих працівників і грошового забезпечення військовослужбовців, млрд грн	589,1	579,2
Середньомісячна заробітна плата працівників, брутто: номінальна, грн	4857	4821
Номінальна, скоригована на індекс споживчих цін, до попереднього року, %	102,3	99,5
Кількість зайнятих економічною діяльністю у віці 15– 70 років, млн осіб	17,9	17,8
Рівень безробіття населення у віці 15–70 років за методологією Міжнародної організації праці, до економічно активного населення відповідного віку, %	10,4	10,8
Продуктивність праці, до попереднього року, %	101,5	99,8

За результатами розрахунків, можна зробити деякі узагальнення щодо перспектив розвитку пенсійної системи [1].

1. Кількість пенсіонерів відносно застрахованих осіб у довгостроковій перспективі становитиме 95–97 %, тобто майже 1:1, а за песимістичним прогнозом – понад 130 %. На сьогодні кількість пенсіонерів становить 12,2 млн осіб, кількість застрахованих осіб – 11 млн осіб.

2. Якщо нині внески сплачують близько 65 % зайнятих, відповідно у майбутньому майже 40 % людей пенсійного віку можуть не одержати право на страхові пенсії. Отже, зростатимуть видатки на виплату державної соціальної допомоги особам літнього віку, які не здобули право на страхову пенсію (табл. 2).

Таблиця 2

Припущення щодо участі населення у пенсійному страхуванні
(за розрахунками ДП «ІЦПО» Пенсійного фонду України) [1]

Показник	2013 р.	2014 р.	2020 р.	2025 р.	2030 р.
Відношення застрахованих осіб до економічно активного населення %	57,0	58,7	57,4	60,9	59,8
Відношення застрахованих осіб до зайнятого населення, %	61,6	63,3	60,6	64,2	63,0

3. Чинний механізм індексації (перерахунку) призначених пенсій дає змогу швидко досягти бездефіцитності бюджету Пенсійного фонду України вже у 2019–2020 роках.

4. У довгостроковій перспективі занальні стандарти для пенсіонерів поступово погіршуються як наслідок сучасного механізму індексації пенсій, який не забезпечує підтримку купівельної спроможності і нівелює диференціацію їх розмірів залежно від страхової участі.

5. Коефіцієнт заміщення в солідарній системі вже на початку 30-х років теперішнього знижується до 22–25 %, а у довгостроковій перспективі навіть теоретично не перевищує 30 %.

6. За умови запровадження накопичувальної системи пенсійного страхування, участі в ній усіх громадян до 35 років та припущення добровільної участі громадян віком від 35 до 55 років коефіцієнт заміщення пенсій з другого рівня у нових пенсіонерів у довгостроковій перспективі становитиме 8 % у жінок і 12 % у чоловіків. Отже, сумарний коефіцієнт заміщення з дворівневої системи (тобто солідарної та накопичувальної разом) може досягти 38–48 %.

Без сумніву, пенсійна система України потребує невідкладного реформування. Контексті цього вважаємо за необхідне запропонувати такі заходи:

- ввести в дію єдині принципи призначення пенсій;
- звільнити солідарну систему від невластивих для неї виплат;
- вдосконалити механізм індексації пенсій;
- здійснювати виплату страхових пенсій пропорційно сплаті кожним учасником страхових внесків.

Окрім того, потрібно зазначити, що заходи пенсійної реформи необхідно узгоджувати з напрямами реформувань в інших сферах, зокрема з фіскальною реформою.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Важливість використання актуарних розрахунків у пенсійному страхуванні на сьогодні є об'єктивною необхідністю. Вони дають змогу визначити спроможність будь-якої пенсійної програми виконувати свої зобов'язання перед застрахованими особами, а також показати, наскільки ефективно інвестуються накопичені кошти, якими є розміри страхових внесків та винагород за управління різними видами активів. Актуарні розрахунки допомагають об'єктивно здійснювати моніторинг змін у пенсійній сфері,

тому повинні слугувати основою для прийняття відповідних управлінських рішень на мікро- і макрорівні.

Оскільки сучасна пенсійна система України базується на розподільчому принципі, врахування специфічних елементів у прогнозуванні її бюджетоутворювальних показників є вкрай важливим. За умови введення в дію накопичувальної складової пенсійної системи побудова математичних моделей та проведення актуарних розрахунків на їхній основі сприятимуть зменшенню поточного дефіциту та збалансуванню бюджету Пенсійного фонду. Перспективними напрямками подальших досліджень можуть бути питання оцінки пенсійних програм недержавних пенсійних фондів.

Бібліографічний список

1. Дяченко С. Актуарні розрахунки та їхній вплив на реформування системи пенсійного страхування / С. Дяченко // Вісник Пенсійного фонду України. – 2015. – № 8(158). – С. 5–8.
2. Інформація про виконання бюджету Пенсійного фонду України за 2013-2015 рр. / Офіційний сайт Пенсійного фонду України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.pfu.gov.ua/pfu/control/uk/index>.
3. Кір'ян Т. Актуарні розрахунки в системі загальнообов'язкового пенсійного страхування першого рівня / Т. Кір'ян, В. Лукович // Україна: аспекти праці. – 2007. – № 7. – С. 9–12.
4. Основи актуарних розрахунків : [навч.-метод. посіб.] / за ред. гол. Українського товариства актуаріїв І. О. Ковтуна. – К. : Алерта, 2004. – 328 с.
5. Пригула В. І. Актуарна оцінка виплат працівникам у системі управління персоналом в контексті міжнародної практики / В. І. Пригула // Облік і фінанси. – 2012. – № 1. – С. 67–72.
6. Про схвалення Прогнозу економічного і соціального розвитку України на 2016 рік та основних макропоказників економічного і соціального розвитку України на 2017–2019 роки : постанова Кабінету Міністрів України від 05.08.2015 р. № 558 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.kmu.gov.ua/control/uk/cardnpd?docid=248397249>.
7. Толуб'як В. С. Актуарні розрахунки в системі пенсійного забезпечення: теоретико-організаційний аспект / В. С. Толуб'як // Інвестиції: практика та досвід. – 2011. – № 18. – С. 84–88.
8. Шатравка О. О. Аналіз умов введення в Україні накопичувальної системи пенсійного забезпечення / О. О. Шатравка // Бізнес Інформ. – 2013. – № 6. – С. 265–269.

Колодій А. Необхідність здійснення актуарних розрахунків у системі пенсійного страхування

Проведено оцінку сучасного стану та перспектив розвитку пенсійної системи України з використанням різних моделей прогнозування. Розглянуто вплив актуарних розрахунків на реформування системи пенсійного страхування. Окреслено шляхи покращання реформування системи пенсійного страхування.

Ключові слова: актуарні розрахунки, соціальне страхування, пенсійне забезпечення, пенсійна система, пенсійна реформа, внески.

Kolodiy A. The necessity for actuarial calculations in pension system

An assessment of the current state and prospects of Ukraine's pension system using various forecasting models. The influence of actuarial calculations to reform the pension system is considered. The ways to improve pension system reform are proposed.

Key words: actuarial calculations, social security, pension, pension system, pension reform, contributions.

Колодий А. Необходимость осуществления актуарных расчетов в системе пенсионного страхования

Проведена оценка современного состояния и перспектив развития пенсионной системы Украины с использованием различных моделей прогнозирования. Рассмотрено влияние актуарных расчетов на реформирование системы пенсионного страхования. Определены пути улучшения реформирования системы пенсионного страхования.

Ключевые слова: актуарные расчеты, социальное страхование, пенсионное обеспечение, пенсионная система, пенсионная реформа, взносы.

УДК 331.101.38:331.2

ДЕРЖАВНІ ЗАХОДИ ДЕТІНІЗАЦІЇ ОПЛАТИ ПРАЦІ В УКРАЇНІ

Г. Тибінка, к. е. н.

Львівський національний аграрний університет

Постановка проблеми. Проблема тінізації оплати праці присутня у кожній без винятку державі, проте її вагомість та гострота є різними і суттєво залежать від рівня економічного й соціального розвитку країни. Україна, перебуваючи на стадії становлення ринкової системи господарювання, гостро відчуває проблему тінізації не лише у сфері оплати праці, а й загалом. Тому для нашої держави одним із пріоритетних завдань є легалізація доходів працівників, які перебувають поза офіційним сектором.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі, як вітчизняній, так і зарубіжній, ґрунтовно висвітлені методи та напрями регулювання оплати праці, визначені його роль та основні завдання. Зокрема, проблематика регулювання оплати праці та напрямів його вдосконалення є предметом науково-практичних досліджень Д. П. Богині [1], О. А. Грішної [2], А. М. Колота [3], А. В. Кроленка, С. В. Кривенко, О. І. Матвійчук, В. М. Новикова [4], Л. Г. Ткаченко. Питанням регулювання оплати праці в Україні присвячені праці К. Г. Губіна, Н. Д. Лук'янченко, Л. В. Синяєвої, Я. В. Сімутіної, Н. С. Шалімової та багатьох інших дослідників. Однак додаткової уваги потребують шляхи вдосконалення, власне, самого механізму детінізації оплати праці, зарубіжний досвід у цій сфері та його використання.

Постановка завдання. З огляду на це, основними завданнями, які ми ставили перед собою, є аналіз державної політики тінізації оплати праці та розробка й обґрунтування заходів державної політики детінізації заробітної плати в Україні.

Виклад основного матеріалу. Рівень розвитку кожної держави характеризується певним рівнем вирішення тих проблем, які постають перед її керівництвом.